

niş bir alana yayılmış olan Balanteler tarım ve balıkçılıkla geçinirler; iç bölgelerde yaşayan Fülânîler'le Mandingolar hayvancılık yaparlar. Ülkede nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alanlarda yaşadığından şehirleşme oranı düşüktür. Başlıca şehirler, aynı zamanda başşehir olan Bissau ile (1988'de 125.000 nüfus) Bafáta ve Bolama'dır.

Dil ve Din. Resmî dil Portekizce olup her kabile kendi mahallî dilini konuşmaktadır. Sayıları yirmi civarında olan bu diller Nijer-Kongo, Mande ve Batı Afrika dil aileleri içinde yer alır. Nüfusun % 40'ı müslüman, % 5'i hristiyan, geri kalanı ise animisttir. Müslüman Fülânîler'le Mandingolar ülkenin iç bölgelerinde yaşamakta ve genel olarak hayvancılıkla uğraşmaktadırlar.

Gine Bissau topraklarına İslâmiyet'in ulaşması XI. yüzyılın ilk yarısına rastlamakta ve buradaki gelişimi Senegambia'ninkine aynı seyri takip etmektedir. Çeşitli devletlerin siyasî sınırları içinde kalan ülkeye İslâmiyet kuzeyden ve doğudan, genellikle Mande dilleri konuşan tüccarlar vasıtasıyla gelmiştir. Senegal ve Gambia nehirleri etrafında ticarî kasabalar kuran müslüman tüccarlar buralardan Gabu'ya nüfuz ederek İslâmiyet'in gittikçe tanınip yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Portekizlilerin bölgeye hâkim olarak bu toprakları sömürge haline getirmeleri İslâm'ın yayılmasını engellerken misyonerlik faaliyetleriyle Hristiyanlığın yerleştirilmesine imkân sağlamıştır; ancak buna rağmen halkın hristiyanlaşması çok sınırlıdır. Kâdiriyye ve Ticâniyye tarikatlarının etkisi altında kalmış olan ve hem kültürel hem ekonomik bakımdan geri durumda bulunan müslümanları bir çatı altında toplayacak bir teşkilât veya İslâmî bir araştırma kurumu mevcut değildir.

Ekonomi. Afrika kıtasının en fakir ülkelerinden biri olan Gine Bissau'da kişi başına düşen ortalama millî gelir 200 Amerikan dolarının altındadır. Halkın büyük kısmı millî gelirin yarısını sağlayan tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kıyı kesimindeki geniş alanların bataklıkla kaplı olduğu ülkede tarım arazisi toprakların ancak % 8 kadarına eşit küçük bir kısmını kaplar. Yetiştirilen ürünler arasında çeşitli yumrulu bitkiler, hindistan cevizi, pirinç, yer fıstığı ve darı önemli yer tutar. Kıyı kesiminde başlıca faaliyet balıkçılıktır. Ülke topraklarının % 38'ini kaplayan ormanlardan

kesilen ağaçların önemli bir kısmı yaka-cak olarak, bir bölümü de sanayide kullanılır. Henüz değerlendirilemeyen yer altı kaynaklarının başında boksit ve fosfat yatakları gelir. İlkel durumda olan sanayi sektörü daha çok gıda maddesi işleme tesislerine dayanır; dokuma ve otomobil montajı gibi kollarda faaliyet henüz yeni kurulma ve gelişme düzeyindedir. Hacmi az olan dış ticarete ihracatın büyük bölümünü tarım ürünleri, balık ve balık ürünleri sağlar. İhracattan daima daha fazla olan ithalâta ise besin maddeleri, içecekler, her türlü makine ve ekipmanlar en önemli yeri tutar. Gine Bissau'nun ticaret yaptığı ülkeler arasında başta Portekiz olmak üzere Avrupa Topluluğu üyeleriyle Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti gelir.

BİBLİYOGRAFYA :

P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1984, s. 32-35; R. Péliissier, "Guinea-Bissau, Physical and Social Geography", *Africa South of the Sahara* 1988, London 1987, s. 437-438, 535; D.-M. Frémy, *Quid*, Paris 1988, s. 926-927; "Gine-Bissau", *ABr*, IX, 456-458.

SİRRİ ERİNÇ

II. TARİH

Gine Bissau'nun sınırları içinde yaşayan halkların tarihi, komşu Senegalli ve Ginelliler'in tarihleriyle ortak yanlara sahiptir. Burası tamamıyla Batılı ülkelerin sömürge politikaları çerçevesinde ortaya çıkmış bir devlet olduğundan tarihi çok gerilere gitmez. Uzun yıllar Mali İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan bu bölgenin iç kesimlerinde XVI. yüzyılın ortalarında Gabu Krallığı doğmuş ve bu krallık 1867 yılına kadar ayakta kalmayı başarmıştır. XV. yüzyılın ortalarında Portekizliler ticaret üsleri kurmak amacıyla ülkenin batısındaki Bissagos adalarına çıkmışlarsa da önceleri yerli halkın direnişi karşısında pek tutunamamışlar, ancak XVI. yüzyılda adalara ve anakaranın sahil bölgelerine yerleşebilmişlerdir.

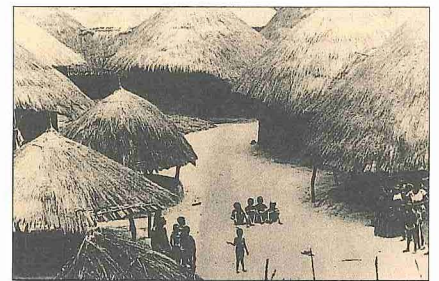
Portekizliler, Brezilya'daki şeker kamışı çiftliklerinde ihtiyaç duyulan iş gücünü bu bölgeden sağladıkları kölelerle karşıyorlardı. Kölelerin yanında balmumu, fildişi ve deri de önemli ticaret emtiası idi. Özellikle köle ticareti İngiliz, Fransız ve Hollandalı tüccarları buraya çekiyor, bölgenin iç kesimlerinde yaşayan kabileler arasındaki savaşlar da sömürgecilerin yayılmalarını kolaylaştırıyordu. XVI. yüzyılın sonlarına doğru kıyı

kesiminde kurdukları ticaret merkezleri zamanla birer şehir haline gelen Portekizliler, XIX. yüzyılın başında burayı kendi hâkimiyet alanları olarak ilân ettiler ve köle ticaretinin yasaklanmasından (1836) sonra da yeni gelir kaynakları bulmak amacıyla iç kesimlere yönelerek topraklarını genişletmeye başladılar. İngiliz ve Fransızlar'ın da bölgede hâkimiyet kurmak istemeleri Portekizliler'le çeşitli anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına yol açtı. Sömürgeci güçler arasında sürdürülen görüşmeler sonunda İngilizler 1870'te bölgeden çekildiler. 1879'da Portekiz Ginesi adı verilen bugünkü Gine Bissau, Portekiz'in Cabo Verde (Yeşilburun) Adaları Kolonisi'nden ayrılarak merkezi Bissau olan bir vilâyet haline getirilerek doğrudan Lizbon yönetimine bağlandı; 1886'da da Fransızlar'la ülkenin sınırlarını belirleyen bir antlaşma imzalandı. Portekiz'in hâkimiyetini ülkenin iç kesimlerine yayması ve buraları sömürgeleştirmesi kolay olmadı; bazı kabilelerin sömürgecilere karşı direnişleri 1936 yılına kadar devam etti. İç kısımlarda yaşayan müslüman Fülânîler, sömürge idaresi ve onun ekonomik genişlemesiyle uyum sağlayan ilk grup oldu. Bu durum müslümanların yönetimde görev almalarına imkân verdi ve çoğunun şehir merkezlerine göçmesine yol açtı.

1930'a kadar Portekiz'in bir vilâyeti olarak kalan Portekiz Ginesi bu tarihte müstakil bir sömürge haline getirildi; 1951'de ise yeniden eskisi gibi vilâyet yapıldı. Portekizler burada şeker kamışı ve yer fıstığı üretimine öncelik tanıyarak başka ürünlerin yetiştirilmesine izin vermediler.

Portekiz'de 1932'de iktidara gelerek "estado novo" (yeni devlet) adıyla bir diktatörlük idaresi kuran ve ülkeyi 1968'e kadar devletçi zihniyetle yöneten Antonio

Gine Bissau'da Papeller'in tipik bir köyü

de Oliveira Salazar, sömürgelere de her türlü ekonomik kaynağı Portekiz ekonomisine aktaracak şekilde bir baskı rejimi uyguladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerek bu rejimin etkisiyle, gerekse Afrika'da başlayan bağımsızlık eğilimlerinin burada da kendini göstermesiyle 1956'da Portekiz yönetimine karşı mücadele vermek üzere Amilcar Cabral'ın önderliğinde Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde (PAIGC) adlı bir örgüt kuruldu. 1959 yılında Bissau Limanı'ndaki işçilerin başlattıkları grevin sömürge idaresi tarafından kanlı şekilde engellenmesi, pasif bağımsızlık hareketinin silâhlı eyleme dönüşmesine yol açtı ve bir süre sonra teşkilâtlanan Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde gerillaları askerî hedeflere karşı saldırıya geçtiler. 1962'de ise Gine'nin de yardımıyla resmen silâhlı mücadele cephesi açıldı. Portekiz buna son derece sert ve kanlı şekilde cevap verdiyse de her geçen gün partinin başarılarının artmasına engel olmadı. Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde Portekizliler'den kurtardığı bölgelerde, yıllardır ihmal edilmiş olan halkın okuma ve yazma öğrenmesi için okullar açtı ve uzman yetiştirmek için yurt dışına öğrenci gönderdi. Sağlık sorunlarının çözümü için dispanserler kurdu. Ekonomik alanda da önemli değişikliklere gitti ve sömürgecilerin ekimine izin vermedikleri ziraî bitkileri serbest bırakarak yetiştirilen ürünlere çeşitlilik getirdi.

1971'e kadar ülkenin büyük bölümünde hâkimiyet kuran Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde'nin lideri Amilcar Cabral bağımsızlık ilân etmeye hazırlanırken Gine'nin başşehri Konakri'de bir suikast sonucu öldürüldü (20 Ocak 1973). Bu olay bağımsızlığın ilânını biraz geciktirdiyse de önleyemedi ve Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde 24 Eylül 1973 günü Gine Bissau adıyla yeni devletin kurulduğunu açıkladı. Nisan 1974'te Portekiz'de demokrasiye dönüşü sağlayan darbeden sonra iktidara gelen hükümet Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde ile görüşmelere başlama kararı aldı ve arkasından ülkedeki Portekiz yönetimine son veren antlaşmayı imzalayarak Gine Bissau'nun bağımsızlığını tanıdı (10 Eylül 1974).

Bağımsızlık sonrasında Amilcar Cabral'ın üvey kardeşi olan eski gerilla li-

derlerinden Luis de Almeida Cabral devlet başkanlığına getirildi ve rejim Marksist-Leninist çizgiye oturtularak otoriter tek parti idaresi kuruldu. Öncelikle sömürge döneminde ihmal edilen ekonomi, eğitim ve sosyal meselelere el atıldı. Dış işlerinde bağılantısızlık politikası izlenmekle beraber Sovyetler Birliği ve Demokratik Almanya'dan askerî yardım alındı. Ekonomik yardımlar ise daha çok Birleşmiş Milletler'den ve bazı Avrupa ülkeleriyle Küveyt ve Suudi Arabistan'dan sağlandı. 1978'den itibaren de sömürge döneminden kalan kin ve nefrete rağmen Portekiz'le ilişkilerin geliştirilmesine çalışıldı. 14 Kasım 1980'de gerçekleştirilen bir darbeye Cabral devrildi ve Joao Bernardo Vieira yeni lider oldu. 1984'te Millî Halk Meclisi tarafından yeni anayasa kabul edilerek on beş üyeli devlet konseyi kuruldu. 1980'li yıllarda ülke ciddi ekonomik ve sosyal meselelerle karşı karşıya kaldı. Merkezî planlama ile yönlendirilen ekonominin 1987'den itibaren liberalleştirilmesi için bazı çalışmalar başlatıldı. Ekonomi üzerindeki devlet kontrolü gevşetilirken tek parti yönetimine son verildi. Haziran 1990'da yapılan seçimlerde iktidar partisi çoğunluğu aldı ve Vieira yeniden devlet başkanı seçildi. Gine Bissau'nun Senegal ile bazı sınır ve karasuları konularında anlaşmazlıkları bulunmakta ve zaman zaman aralarında silâhlı çatışma çıkmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Türkiye Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1975, s. 357-365; C. Lopes, *Guinea Bissau. From Liberation Struggle to Independent Statehood*, London 1987; T. Young, "Guinea Bissau: Recent History", *Africa South of the Sahara* 1988, London 1987, s. 536-537; R. Hallet, *Africa Since 1875*, Delhi 1989, s. 400-401; J. Cunningham, "The Colonial Period in Guine", *Tarikh*, VI/4, Nigeria 1980, s. 31-46; "Gine-Bissau", *ABr.*, IX, 458; "Gine-Bissau", *MEMO Larousse*, İstanbul 1991, II, 462.

DAVUT DURSUN

GIRAUD, René

(1906-1968)

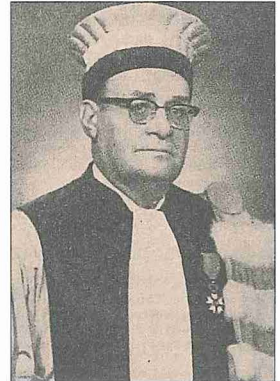
Fransız Türkologu.

Cezayir'de doğdu. Bütün tahsilini burada tamamladı ve Latince öğretmeni olarak 1944 yılına kadar orta öğretim kuruluşlarında görev yaptı. Çalışma alanında kazandığı uzmanlık ve Naziler'e karşı "Combat" direniş hareketi içinde gösterdiği çabalar, kendisine 1944'te

Geçici Fransız Cumhuriyeti hükümeti tarafından yabancı ülkelerde kültürel bir görev verilmesini sağladı. Bunun üzerine Giraud teklif edilen yerler arasından Türkiye'yi seçerek Ankara'ya gitti.

Giraud on sekiz yıl Ankara'da kaldı; önce Dil ve Tarih-Coğrafya, sonra da Siyasal Bilgiler fakültelerinde Fransızca dersleri verdi. Bu arada çağdaş Türk dilinin geçirdiği gelişmelerle ve yeni edebî akımlarla ilgilendi. Yaşayan Türkçe'nin meselelerini araştırırken Türk dilinin geçişini öğrenmek ihtiyacını duyması üzerine eski Türk yazıtlarını incelemeye başladı ve özellikle bunlar arasında ayrı bir yeri olan Bain Tsokto anıtıyla meşgul oldu. İlim çevrelerinde Tonyukuk anıtı adıyla tanınan bu eserin yazıtıyla 1945'te uğraşmaya başlayan Giraud hazırladığı iki kitabı 1957 yılı sonunda bitirerek basıya verdi. Onun doktora tezi olarak kabul edilen bu çalışmalardan *L'Empire des turcs célestes. Les règnes d'Elterch, Qapghan et Bilgä (680-734)* adını taşıyanı 1960'ta (Paris), *L'inscription de Bain Tsokto* adındaki diğeri ise 1961'de (Paris) çıktı.

Eserlerini 1957'de basımına teslim eden Giraud, Pentti Aalto'nun 1958'de çıkan "Materialien zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei" (*SFOu.*, LX/7, s. 1-94) başlıklı yazısında yayımlamış olduğu Tonyukuk anıtının mükemmel fotoğraflarını değerlendirememiştir. Bununla birlikte Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânü lügâti't-Türk* adlı sözlüğünden faydalanarak *L'inscription de Bain Tsokto* adlı eserinde, Vilhelm Thomsen ve Wilhelm Radloff gibi bilgilerin çevirilerine birçok düzeltme ve eklemeler yapmış, ancak bu arada tartışmaya açık birtakım yorumlar da getirmiştir. Onun ortaya koyduğu Eski Türkçe'nin yazım kuralları yazıtın anlaşılmasında karşılaşılan birçok güçlüğü çözümlenmiş, ayrıca diğer Orhun yazıtlarındaki tartışmalara

René Giraud